

Момчило Суботић

Институт за политичке студије, Београд

РУСОФОБИЈА КОД СРБА 1878-2017.

Приказ књиге: *Русофобија код Срба 1878-2017.*, Београд, 2017, 298. стр.

На непуних триста страна (298) Дејан Мирковић је написао веома садржајну и занимљиву монографију о русофобији код Срба у периоду од Берлинског конгреса 1878. године до 2017. године.

Да би написао ову веома успелу студију аутор је користио бројну литературу и архивску грађу, књиге и часописе на српском и страним језицима (највише на руском, те енглеском) као и одговарајуће текстове у електронској форми. Ради с о поливалентном садржају из историје, политичке историје, књижевности, философије и других научних дисциплина од којег је аутор сачинио веома успешну синтезу на тему русофобије у српско-руским односима.

Књига има седам поглавља, литературу и изворе. У првом делу који представља неку врсту предговора аутор пише о актуелности русофобије на Западу, која је историјски пројектована и њен узрок је првенствено геостратешки и геополитички, те у том контексту

сагледава русофобију код Срба која је рефлексија ове западне, а њена манифестација је углавном била и јесте идеолошке природе.

Аутор анализира неколико врста западне русофобије, кроз дела западних публициста, а презентује и анализу русофобије у делима руских истраживача. Још је Достојевски приметио да на Западу „инстинктивно мрзе Русију“ и радују се свакој њеној „несрећи и неуспеху“. Ова западна русофобија је, као што истиче Игор Шафаревич у својој књизи *Русофобија* (1983), подједнако страх и мржња. Шафаревич говори о више врста ове појаве.

Мировић се више осврнуо на русофобију на Западу, која генерише и русофобију код српске политичке и друштвене елите у последњих век и по. Политичар и публициста из Швајцарске Ги Метан, у својој књизи из 2015 године *Русија-Запад: Хиљаду година рата*, русофобију дефинише као „стање духа“, „културни расизам“... Религијски и политички сукоб између Карла Великог и Византије након пада Константинопоља се пренео и на Русију која је „одлучила да преузме византијско и политичко наслеђе“. Потцењивана је грчка култура у односу на латинску. Оптуживани су источни хришћани за деспотизам, чак и за „изопаченост“. Знања која је Запад преузео од Византије су приписивана „само“ арапским утицајима... Метан врло прецизно наводи имена западних политичара, верских вођа и интелектуалаца који су учествовали у том вишевековном процесу, од Карла Великог и његовог енглеског калуђера Алкулина који је „убедио“ бискупе да усвоје нови *Credo* (Симбол/Символ вере) и додају *filioque* (латински израз „и од Сина“) па даље. (13)

Метан у својој типологији русофобије као први тип дефинише „француску русофобију“, по којој је француска дипломатија 1756. измислила тестамент Петра Великог или руски „план да се освоји већи део Европе“. Отуда Наполеонов напад као превентивни удар на „опасну азијатску силу“. Други мит је онај о „азијатској деспотији“ произашао из сукоба мишљења Волтера и Монтескјеа, али је последица и католичке пропаганде. Теорију о руском деспотизму развијао је и Токвил, као и Астолф де Кистин (*Русија 1839*).

Према Метану, други тип русофобије се може дефинисати као „енглески“. Он је „софистициран и делотворан“, није идеолошки мотивисан, настаје 1815, након слома Наполеона, и он је производ енглеске империјалне природе. Мировић указује да ова врста русофобије траје континуирано, а за време Кримског рата 1853-1856. или напада Енглеске и Француске на Русију добија нови замах.

Метан трећи тип русофобије дефинише као „немачки“, који достиже врхунац након доласка Хитлера на власт. Једно истражи-

вање спроведено 1966. међу западнонемачким ученицима показало је да су Руси кроз школски програм жигосани као „примитивни“, „прости“, „насилни“, „сурови“, „зли“, похлепни“, „нечовечни“. (16) Комунизам се изједначава са нацизмом, Стаљин постаје гори од Хитлера и тако се посредно оправдавају нацистички напади на Русију. (26 милиона совјетских жртава – 14 милиона Руса)

Четврти тип русофобије је – према Метану – „амерички“. Та врста русофобије је „синтеза“ француске, енглеске и немачке, или мешавина идеолошких и империјалних мотива. Она се развија после 1945. године. Водећи амерички русофоб те врсте је дипломата Џорџ Кенан у тексту Форин Оферсу 1947. године, захтева да се Русија „обузда“. Неколико година касније водећи русофоб постаје сенатор Џозеф Макарти, а седамдесетих година је то свакако Збигњев Бжежински, на челу дуге клоне америчких русофоба.

Метан примећује и да у академској заједници на Западу постоји русофобски „метадискурс“. (17) Универзитетски професори, историчари и политиколози предњаче, попут Ричарда Пајпса. Узрок русофобије на Западу Метан види у чињеници што се Русија никад није „покорила... ни пред Монголима, ни пред Наполеоном, ни пред Хитлером... ни пред западним притисцима“. (18)

Аустријски публициста Ханс Хофбауер 2016. године објавио је књигу *Слика непријатеља: Русија*, у којој је за разлику од Метана истакао да су Пољаци и Универзитет у Кракову родоначелници русофобије, за које је Русија још у 15. веку била „царство зла“ и „азијска сарматиа“. Готово цела пољска интелигенција сматрала је Русију за „јеретике“ и непријатеље. Након стварања Немачког царства 1871. године, русофобија је подстицана од стране владајуће елите и просвете, и даље је све више расла. Алфред Розенберг, главни идеолог Хитлерове Националсоцијалистичке партије, назива Русе „монголидима“ и „подљудима“. Хофбауер дефинише русофобију као 500 година стару негативну културно-политичку „слику непријатеља“, иза које се крију економски интереси. (19)

Италијански новинар и публициста Ђулијето Кијеза у књизи *Русофобија*, која је, такође објављена 2016, истиче да је западни јавни дискурс препун русофобије. Кијеза русофобију дефинише као „политичко“ оружје које треба да припреми прави ратни поход. При томе академска заједница учествује у формирању русофобског дискурса.

Мировић истиче да је српска русофобска елита, политичка и интелектуална, у знатној мери преузела русофобске представе са Запада. То посебно постаје уочљиво после 1878. и међународног признања Србије на Берлинском конгресу. Аутор се при томе позива на

Милорада Екмечића и његово тумачење србофобије, која је присутна на Западу, и која се испољава као „рукавац русофобије“. (20)

У другом поглављу аутор је обрадио тему *Однос према Русији у Србији 2017*. У анализи савремених политичких странака у Србији Мировић аргументовано доказује тезу о Србима као проруском народу и русофобској политичкој елити, као и русофобским гласилима, попут *Политике* и *Блиц*.

У трећем поглављу Мировић даље презентује *Пишчев дневник Достојевског*, у којем велики писац говори о узроцима русофобије у Србији и 100 година незахвалности српских елита. Достојевски пише да постоје „две Србије“. Прва Србија је народна. Она је везана за Русију. Она воли Русе и верује им. За „Србе и Црногорце“ као народ, Русија је више од „сунца“, целокупна нада, пријатељ и покровитељ, „мајка“ и будући ослободитељ, пише Достојевски. С друге стране, интелигенција српска, елита и министри „то није исто“. Српска елита „не воли“ Русију. За разлику од српског народа, у српској елити постоји „неповерење“ према циљевима Русије, али и отворено „непријатељство“. За њих је Русија „покварена“, незаинтересована за српске проблеме и само размишља како да покори Србију... (38) Достојевски примећује да се српске елите стиде свог порекла, али и да имају високо мишљење о себи...Они презиру свој народ и одричу га се. Између њихових прозападних теорија и реалног живота који проистиче од народа увек ће одабрати „теорију“... Западна „мисао“ ће потпуно владати њиховим друштвеним дискурсом. Русофилска мањина ће бити маргинализована и исмејана. Срби ће „безглаво“ хрлити у Европу. На крају Достојевски предвиђа да ће српска незахвалност према Русима трајати најмање 100 година. (39)

У време српских устанака против Турака, Дизраели је за српски рат говорио да је „непоштен и нечестан“, али су Срби - истиче Достојевски – заборавили на руску помоћ и повели се за Енглезима који су им стварали државу, која ће бити словенска и антируска. Мировић указује да Достојевски није био усамљен у оваквим схватањима српско-руских односа. Сличне идеје заступао је и Николај Данилевски (1822-1885), руски филозоф и идеолог словенофилства. Он истиче да је Запад јачи од Русије у културном утицају на елиту, која је „имитаторска“, сујетно понизна, улагивачка и „сервилна“ и тражи признање од Запада. (41) Данилевски каже да народ „инстинктивно осећа“ непријатељство запада... и да пружа отпор „експериментима“ које изводи прозападна елита. (41-42)

У наредној генерацији, Николај Сергејевич Трубецкој (1890-1938), филозоф, светски чувени лингвиста ...запажа да владајуће

кругове у Србији не мотивише национални осећај и државни интерес, већ његова модификована и најгора верзија, „опстанак на власти“. (42)

Четврто поглавље под насловом *Кнежевина/Краљевина Србија*, Мировић започиње главни део своје студије о русофобској политици српске политичке елите почев од краља Милана (1854-1901) који даје тон русофобској пропаганди не само из политичких разлога већ и због личних уверења. У својим сновидењима, опчињен подршком Аустроугарске, Милан је „маштао“ о рату против Русије, али је, ипак, уз подршку А-У 1885. напао „мањи циљ“-Бугарску.(45)

Разуме се да је и владајућа српска штампа била антируског усмерења. Тако *Видело* пише о „демонској“ Русији, „небраћи“ и слично, што је била политика Миланове владе на челу са Милутином Гарашанином, а највише је то дошло до изражаја код Милана Пироћанца и Чедомиља Мијатовића. Милан (Дамјановић) Пироћанац (1837-1897) био је лидер прозападне и русофобске Српске напредне странке од 1880 до 1886, и један од покретача листа *Видело*. Као и краљ Милан, Пироћанац је дубоко презирао свој народ, и по сопственом признању углавном слушао енглеске савете.(55)

Чедомиљ Мијатовић (1842-1932), шест пута је био министар финансија кнежевине/краљевине Србије, три пута министар иностраних послова. Говорио је о „полуварварској“ Русији и заговарао протестантски дух међу Србима (као данас Вучић). Био је председник Српске краљевске академије. Дакле, веома образован, али попут краља Милана и Пироћанца, потпуно одрођен политичар, прозападно, англофилски оријентисан, тврдио је да народ греша што воли Русију. Кривио је Русију због Тајне конвенције са Аустријом (1881), коју је он у име Србије потписао, а којом је Србија потпуно стављена под контролу суседне државе. (69) Сматрао је да је Русија „полуварварска“ и опасна по целу „европску цивилизацију“. Ради популаризације протестантског духа, у *Хришћанском веснику* Мијатовић објављује и текст о „сједињењу цркава“. На иницијативу и уз подршку престолонаследника Александра Карађорђевића, он постаје најозбиљнији кандидат за скопског архиепископа, а у перспективи и за трон патријарха српског. Залагао се и за стварање заједничке државе са Хрватима, што представља илустрацију за Мировићеву тезу да су српски русофоби истовремено отворени и некритички кроатофили. (74)

Аутор даље приказује политичке идеје и делатност Јована Скерлића (1877-1914), чији је отац био русофил због чега је у време Обреновића више година провео у азилу. Мировић даје веома

деталну анализу Скерлићевих погледа на „биготну“ Русију.

Затим обрађује, такође, детаљно и зналачки ставове Николе Пашића и његову политику према Русији, у којој је Пашић једно време боравио. У овом делу Мирковић се осврће и на дело Светозара Марковића *Србија на истоку*, Пашићевог учитеља, који за разлику од Милана и његових министара не презире сопствени народ, већ сматра да је српски народ бољи од своје елите. Она је „паразитска“. (85) Пашић усваја Марковићево тумачење негативних карактеристика српске елите. Прозападна чиновничка елита је увела правило да је бити полтрон „врлина“, пише Марковић. Руси и Срби нису Запад, сматра Марковић. Код Срба и Руса постоји солидарност и хуманост која не постоји на Западу. Пашић велику политичку каријеру почиње 1878. као народни посланик, убрзо постаје председник Главног одбора НРС која под његовим вођством на изборима 1883. осваја преко 50% гласова. Краљ Милан одбија да прихвати резултате избора, те избија Тимочка буна и Пашић бежи у Бугарску. Затим у Одесу, где се упознаје са историјом Русије. Сматра да су: „Бог и Руси“ помогли Србији да се ослободи турског ропства. Сличан став заступао је и Стојан Новаковић - да без Русије не би било ни Србије. (93) И онда, као и данас, политичка класа је видела да прозападна политика у Србији нема подршку народа.

Пето поглавље *Краљевина СХС/Југославија*. У току Првог светског рата, када је Српска влада решавала како и на који начин да реши питање ослобођења и уједињења, тј. коју и какву државу жели да изгради: проширену Србију или Југославију, из Русије су стизали пријатељски савети. За Сергеја Сазонова постоји само Србија којој треба омогућити излаз на море и територијално проширење, од јужних до северних делова Јадрана. Русија није заинтересована за српско-хрватско уједињење. Напротив, Русија „нема никаквог интереса“ да ради на уједињењу Срба и Хрвата. Русија има интерес само да Србија „изађе на Јадран“... Дакле, слободна и независна српска држава, не Југославија. Међутим, та Краљевина Југославија ће тек 1940. године успоставити дипломатске односе са Совјетском Русијом, чак после свих њених непријатеља (САД су то учиниле 1933. године).

Пишући о русофобији у политици Краљевине Југославије између два рата, Мирковић у поднаслову о Милану Стојадиновићу (1888-1961), истиче његово доследно русофобство. Стојадиновић није прихватао разложне аргументе Бенеша да је за Чехословачку, као и за Југославију опасност нацистичка Немачка а не Русија. (122) Напротив, Стојадиновић је идеализовао Запад, а папу Пија 11 назвао „скоро свети човек“. (128) Потписао је текст конкордата са

Ватиканом (који је одобрио још краљ Александар Карађорђевић), према којем се деца из мешовитих православно-католичких бракова воде као католици. (129) Званичну југословенску совјетофобску политику поново прати и кроатофилија. Милан Стојадиновић одбија нормализацију односа са Москвом, због „историјске осетљивости“, али пристаје након Другог светског рата (и геноцида над Србима у НДХ) да се јавно састане са Павелићем. (280)

Обрађујући даље русофобију у српској и југословенској политици Мировић указује на Мирослава Спалајковића (1869-1951) Спалајковић, који је једно време био посланик у Русији, крајње негативно приказује Русе: „Лењи“ Руси, „атавистички“ алкохолизам и руска склоност ка „злу“. Дубоко је презирао Русе... (141)... С друге стране, тврдио је да су Срби и Хрвати један народ... Тако треба да размишљају „просвећени људи“, поручује пријатељ краља Александра. (142) Спалајковић одбацује сваку културну везу између Руса и Срба.

Мировић издваја у општој антируској клими и неколико реално заснованих и проруских ставова неких српских интелектуалаца, писаца и политичара. То се односи на Григорија Божовића, Слободана Јовановића, Драгишу Васића и Милоша Црњанског. Божовић је био привржен најтежњој сарадњи Србије/Југославије и Совјетске Русије. (146)

Драгиша Васић (1885-1945) (*Путовање у Русију и Плаве мале*). Проруска оријентација Васићева изазвала је отворено непријатељство Енглеза, посебно капетана Хадсона, који се налази у штабу Равногорског покрета од 1941. године. За разлику од Стевана Мољевића, који је био за савезништво са Енглеском, Васић је предност давао Русији. (167) На Конгресу у селу Ба подноси реферат под насловом *Русија и светосавље*.

Милош Црњански (1893-1977) „неизлечиви панслависта“, занет Русијом као „великом сликом“ и свесловенском дубоком „чежњом“. *Роман о Лондону* - главни јунак руски кнез Рјепин. Црњански, као и његов пријатељ Драгиша Васић, суочен са енглеском русофобијом, изоштрава своје ставове о дистинкцији између комунизма и Русије... Према Црњанском победа у Другом светском рату је „врхунац“ руске историје. (173) Црњански говори и о неразумевању између Срба и Руса, и о томе опширно и аргументовано пише... Он сугерише да се иза руске северњачке уздржаности често крије словенска и православна симпатија према Србима, или братско „сажаљење“ (178) С друге стране Срби им узвраћају својим јужњачким темпераментом. Спремни су да „умру“ за Русију. Никаква аустријска „просветитељска“ политика не може Србима да

„избије“ Русију из главе, јер у њиховим срцима „пева мала тица: Росија! Росија!, пише највећи српски писац. (179)... Зато је за православног и словенофила Црњанског Русија Хипербореја, обећана северна земља, где сунце не залази од Владивостока до снежног Петербурга“. (180) Црњански, као „непоправљиви славенофил“ сматра да је Краљевина Југославија пуки инструмент у борби Лондона против Совјетске Русије. Он даје и најбољу дефиницију српско-руских односа...Нико пре и после њега у српском друштву није тако реално описао руску дипломатију, руско друштво, као и разлике у менталитету између Срба и Руса. (281)

Шесто поглавље Мировић обрађује у поднаслову *Комунистичка Југославија и Србија* детаљно пише о антисовјетској „алтернативи“. Извор русофобског надахнућа, уместо Енглеза, сад постају Американци. У том дискурсу русофобски вокабулар који је Џорџ Кенан увео у употребу у чувеном *Другом телеграму од 8000 речи* (упућеном Стејт департменту из Москве 1946 године) скоро се у потпуности преузима од југословенских политичких елита. За оне који се нису слагали са русофобском политиком отворени су концентрациони логори на Светом Гргуру (женски) и на Голом отоку (мушки) (182)

Вељко Мићуновић, амбасадор у Москви (*Московске године*) оптужује Русију за многе кризе у свету (Куба, Вијетнам и сл.) Слично чини и Ранковић, оптуживши Русију за „сарадњу“ са Хитлеровом Немачком. Јосип Броз криви Русију за стварање НАТО, а противници Русије били су и Лео Матес, Марко Никезић, Коча Поповић и Мирко Тепавац. (185) У школској 1960/61. години у основним и средњим школама изучавање руског пада на само 4,5%.

Године 1953. Југославија са Грчком и Турском ствара Балкански пакт, потписан у фебруару 1953. у Анкари - у члану 3 овог пакта ове државе обавезују се на заједничку одбрану. (замишљени непријатељ је Русија) (190)

Српска штампа – *Политика, НиН, Данас, Време* све је то окренуто против Русије. Аутор износи чланке из *НиН-а* који су пуни русофобских текстова.

Филозоф русофоб Херберт Маркузе представљао је надахнуће за југословенску и српску елиту. „Совјетофобија као подврста русофобије није била само доминантна у масовној култури и медијима. „Праксисовци“ или леви неомарксисти окупљени у периоду од 1963. до 1974. године око загребачког филозофског часописа *Праксис* и на Корчуланској летњој школи филозофије (Небојша Попов, Драгољуб Мићуновић, Загорка Голубовић, Светозар Стојановић, Миладин Животић, Триво Инђић, Вељко Кораћ, Михаило

Марковић, Љуба Тадић и Божидар Јакшић) нису били имуни на њу, напротив. (205) На такав совјетофобски став највише је утицао Херберт Маркузе (1898-1979) (*Човек једне димензије* – 1968), неомарксиста и професор на Колумбији и Харварду, чија је специјалност била Совјетска Русија. (105) Маркузе тврди да Руси имају војничку психу, те да нису способни за велику културу, те бројне друге негативне карактеристике приписује Русији. Не примећује на пример да је Максим Горки пет пута био номинован за Нобелову награду, да је Михаил Шолохов нобеловац и сл. (207)

Добрица Ћосић је такође већи део свог списатељско-политичког деловања био русофоб. Он се о Русима изражава као о “Азијатима” и „органичким примитивцима“. Ћосић сматра да Русија угрожава државну независност и жели да „окупира“. Зато су Срби православци и Пољаци католици „слични“. Ћосић у русофобском дискурсу описује своја путовања у Русију, и примећује да је он за Русе гост који има „неискрено“ срце и туђе мисли. Он је део власти која је убијала и „прогонила искрене патриоте“, оне који су били за сарадњу са Русијом. Ћосић осећа посебан презир код војне и интелектуалне елите: „Официри не крију да ме презиру.“ (211-212)

Ћосић, међутим, не негира, већ признаје помоћ Руса Србији 1876-1878, те сматра да русофобија долази са Запада, за који нема разлике између болшевика и Толстоја. Ћосић негативно пише о прозападној српској елити након 1878. Симбол такве елите је његов књижевни лик Вукашин Катић, који је послат у Париз на школовање након ослобођења Србије. Он после повратка из Париза нема „никаких осећања“ према својој породици, важнији му је сусрет са француским конзулом (коме „жури“), него посета оцу. У политичком смислу издаје породичну традицију и прелази код смртног очевог непријатеља, русофобског краља Милана.

Такође, нову елиту у Краљевини Југославији симболизује министар и „полтрон“ код монарха Милана Обреновића, који је „презирао“ народ. (214–215) У кући се говорило француски, иако је то изазивало салве смеха код његових вршњака и другара. Логично син таквог оца такође презире свој народ. Он је...абглофил и „фарисеј“. (215)...Таква елита „и Хрвати“ су упропастили прву Југославију, закључује Ћосић. (216) Критикујући такву српску прозападну елиту, он нуди и оригинално решење. То је лик Аћима Катића, посланика Народне радикалне странке и сељачког вође у време Ивањданског атентата. Он није „дегенерисан“ као прозападна српска елита...(216)

Након бомбардовања 1999. године, Ћосић резигнирано пише да нема хришћанства на Западу... Међутим, Русија је за њега још

увек, не мањи кривац од Запада за српски слом крајем 20. века. Она је „издала“ Србију после бомбардовања јер јој је важније да буде у добрим односима са САД него са Београдом. Ћосић „не верује“ у пријатељство Русије. „Још га ничим нису доказали“... Разочаран је и „згађен!“ новом српском прозападном елитом (друга Србија) после 2000. (217)... Достојевском признаје његову величину и ум и пише да треба учити од Достојевског, о компликованој људској души и „ширини“ руског човека. (217-218)

Марко Никезић (1921-1991), један од водећих српских комунистичких политичара, за Русе је говорио: „непристојни“ Руси, „грозни ледени брег“. За време његовог министровања (спољни послови) у његовом сектору деловао је русофобски „кружок“. Никезић, као и сви остали српски русофоби показује изузетну толеранцију према хрватском шовинизму. (220). Најближи Никезићев сарадник и настављач његове идеологије у модерно добу је Латинка Перовић. Она такође износи своје русофобске ставове у тадашњем НиН-у. (221) Истовремено, САД су за Никезића (бившег амбасадора у Вашингтону) „модерне и цивилизоване“. Коначно, Никезић као типични југословенски комунистички русофоб има велико „разумевање“ и према хрватском шовинистичком Масовном покрету из тог доба. (282)

Милован Ћилас (1911-1995) Нико у српској политици као Ћилас није правио толике и такве промене у идеолошким и политичким ставовима, па тако и у политици према Русији. Од величања Стаљина и улагивања совјетском лидеру, до изјава попут оне о Русима као „генетским Монголима“ (227) Ћилас (као конвертит) екстремнији је од Маркузеа. Некадашњи апологета Стаљина „открива“ да је управо он „гори злочинац од Хитлера“ јер је наводно убио „више“ комуниста од Хитлера. (226)... С посебним презиром примећује савез руског „национализма“ и православља у време рата... Ипак, и поред презирања Русије и Руса, признаје да је дошао у Москву да тражи зајам и да му је Стаљин без икаквих проблема одобрио зајам као бесповратну помоћ. Помоћ је одобрена уз Стаљинове речи да он није трговац, као и да су Срби и Руси „браћа по крви и борби“ и практично „један народ“... (228)

Кад је ухапшен, Ћилас је имао 50 година, сматрао је да је он у ствари „Руски затвореник“. А себе је убедио да је ухапшен зато што је у изјави АФП-а и у тексту Њу лидеру подржао антисовјетски устанак Мађара 1956. године. Нешто касније, он је поново убеђен да га је задесила несрећа, јер је уочи доласка руског министра иностраних послова у Београд Андреја Громика 1962, написао књигу о Стаљину. Узвикује: „Суђен сам невин: уочи Громикове

посете“ (232) Ђилас је толики конвертит да је тврдио како је Венеција више помагала црногорске главаре Петровиће, него Русија. (234) У овом делу има више интересантних детаља о руско-црногорским односима које аутор прегледно и аргументовано приказује.

Ђилас не може да негира да је Петербург давао велику новчану помоћ Његошу. Међутим, Његош је узимао те паре од Руса да би се „ослободио“ од Руса једног дана, сматра Ђилас, излажући, у суштини, аутопројекцију (и своју биографију). Негативно говори о Јурију В. Долгорукову (1740-1830), о којем пише Његош, а Долгоруков у својој посети Црној Гори 1769, пише да „су се Црногорци међусобно убијали и уместо турских глава набијали православне на ограду Цетињског манастира. Сукоб је настао, тврди Долгоруков, због тога што су Црногорци узимали паре од Руса, али нису хтели никакву акцију да предузму, иако су „непрестано“ говорили о свом јунаштву. Предводник тог хаоса и безакоња био је владика Сава Петровић. Долгоруков пише и да су Црногорци давали чланове својих породица Турцима као таоце у замену за жито. (243)

У оквиру поглавља о Ђиласу, Мирковић пише о Станку Церковићу (Ђиласовом сестрићу), делимично и о његовом брату Стојану. Станко Церковић је од типичног представника југословенске елите, а то значи типичног западњака, у току бомбардовања Србије увидео да ја „Западно јавно мњење „инфантилно“, да Запад жели да „докрајчи Русију“, да Велики инквизитор Достојевског из романа *Браћа Карамазови*, није био визија, већ да је он сада „реалност“ западног друштва. (251) Даље Церковић хвали Путина, који се поистоветио са Русијом и „жртвовао“ се за њу... Крим је „света руска земља“, и томе слично.

Мирковић је веома јасно, утемељено и детаљно приказао и русофобску/србофобску паланачку филозофију Радомира Константиновића. Радомир Константиновић (1928-2011) је син Михаила Константиновића, правника и министра правде Краљевине Југославије, који је сачинио Споразум Цветковић-Мачек 1939. године. Радомир Константиновић након обнове вишепартизма постаје председник Београдског круга, који окупља српске и југословенске интелектуалце, а пред крај живота назван је „оцем Друге Србије“. Константиновић је ипак најпознатији по својој књизи *Философија паланке* из 1969. године. (255) Његови следбеници сматрају да Философија паланке представља хронику „борбе“ између Русије и запада у Србији. Сам Константиновић истиче да је Философија паланке настала као „одговор на упад Руса“ у Чехословачку 1968 године.

У том контексту, *Философија паланке* је испуњена русофобским синонимима, симболима, метафорама и алузијама. „Опте-

рећеност историјом“ паланке је у суштини, за Константиновића заједничка српско-руско историја. „Племе“ је руско-српска религијска, културна и етничка повезаност... Константиновић то „племе“ види као „тамни вилајет“. По њему „ментални став“ паланке је прљав и она не воли мисао. Аутор наводи мишљење Мила Ломпара о томе да је Константиновићев стил као „карикатуру језика“, а узрок таквог деформисања језика види у неоригиналности Константиновића. Константиновић, наиме понавља русофобске ставове неких западних филозофа, попут Сартра. Али он у свом русофобском ставу личи на Маркузеа, а не Сартра, који чак одбија и Нобелову награду за књижевност због тога што је Нобелов комитет антируски. За Константиновића је и један велики хелениста, преводилац Хомера, Платона, Есхила, Еурипида и Софокла Милош Ђурић „паланчанин“, као и владика Николај Велимировић и теолог и професор Јустин Поповић, зато што је писао „познату студију о Достојевском“. (261) Занесен „умном борбом“ против Русије, Константиновић је покушао Достојевског да сведе на провинцијалног и малограђанског писца и паланчанина. Исто тако и Николаја Берђајева, који је неколико пута номиниран за Нобелову награду за књижевност. (262) Црњанског хвали јер је Србима отворио Медитеран и Италију, а када је реч о његовом „слатком православљу“, Црњански је „нихилиста и анархиста“. За Константиновића је славенофилство прихватљиво ако искључује Русе.

Јустин Поповић (1897-1979) је свакако најбољи познавалац Достојевског међу Србима и шире, а то онда значи отворени и доследни русофил. У овом делу Мирковић пише о Николају Велимировићу и Јустину Поповићу, двојици српских теолога и православних мислилаца који су величали Достојевског и православну руску мисао. Мирковић подсећа на докторат, реч је о тзв. „неподобном докторату“ Јустина Поповића, који је написао на Теолошком факултету Оксфордског универзитета (*Философија и религија Ф.М. Достојевског*). Овај рад Јустина Поповића за владика Николаја је „била права духовна и књижевна сензација“. Јустин у докторату тврди и да су дела Достојевског дубља од Шекспировог *Магбета* или Гетеовог *Фауста* и да се руски писац, који је „наследник“ апостола Павла, не слаже са „атеистичком Европом“, али и протестантима и католицима који су за њега „изгубили и унаказили Христа“. (268)... За енглеске протестантске професоре посебно је био неприхватљив став да је православље решило оно што не може Европа и да зато „православно срце“ Достојевског јасно види да је православље „истинска“ хришћанска вера. (269)... Јустин пред сам рат, 1940. године, објављује књигу *Достојевски о Европи и словенству*. У њој, на-

супрот тадашњим југословенским елитама, тврди да је Достојевски бољи „песник“ од Дантеа, Шекспира и Сервантеса, велики филозоф и 13. Апостол Христов, који „верује разумно“, као апостол Павле“. (271) ... Јустина протерују са Теолошког факултета, руше му церемонијално кућу у Врању, нападају га комунистички филозофи попут Душана Недељковића и Михаила Поповића, професора на Филозофском факултету и стипендисте Фордове фондације. ... Јустин постаје изгнаник у сопственој земљи, „живи мртвац“ (попут Црњанског у Лондону) персонa non grata и за „своје“ јер је као „противнародни елеменат“ непожељан гост чак и у манастирима СПЦ. ... Храброст да приме овог „противнародног елемента“ имају само монахиње из манастира Телије поред Ваљева. (271)

У књизи *Светосавље као философија живота*, усмерава критику према Западу за којег каже да „заглуљује човека“ материјализмом који „надвладава“ културу... (273) Међутим, Јустин као и његов савременик, бели филозоф Иван Иљин, сматра да ће у Русији бити обновљено православље и да комунизам није вечан. На основу тога он совјетски комунизам види као „обезбожени социјални хуманизам“ или „заразу, пород и методолошки изум“ који јен у Русију дошао са Запада. Он је казна за грехове царске Русије или генерација пре 1917. године јер „Бог проба трпљење праведних“ и куша их у стварном животу... Он је сигуран, као и Васић, када себи треба да одговори на питање који је пут Србије између Запада и Истока. Без дилеме, Јустин Поповић одговара једноставним контрапитањем: „Може ли твоје око гледати ако га поделиш? Може ли срце твоје осећати ако га расечеш? Јустин Поповић Исток описује као тајанствену „красоту“ (Индију, Кину и ислам описује као посебне, различите појмове од те руске речи). Или „Красота“ су за њега „словенски бесмртници“ и „пророци“ Серафим Саворски, Достојевски, Гогољ, Хомјаков, Свети Сергеј Руски. Зато Јустин саветује Србима да одаберу ту источну страну јер: „Онда вас нико неће моћи победити ни у овом ни у оном свету“... У књизи *Православна црква и екуменизам*, Јустин Поповић пише да су западњаци „лажни хришћани“, без стида и поштења, хвалисавци који попут Сатане „злоупотребљавају слободу“. Они су „луђи од старог Рима“ То је „бела демонија“. Они су „умислили“ да су богови, иако робују стварима и понашају се као „чудовишне машине и ходајући мртвачки сандуци“. То су „карикатуре“ које граде Вавилонску кулу под називом Европа, софисти и „људождери“, који „никада не криве себе“ и који су довели до Другог светског рата. Запад је „најбезочнији пљачкаш“, без „дубине“, који се предаје ужасном „мраку“ и кукавички удара на мале и слабије,. За Јусти-

на на Западу влада „мајмунски морал“, „катастрофална глупост“, „мржња као програм“. (275-276) Западњаци су „хришћани који се боре против Христа“. (276)

У последњем, седмом поглављу, које представља закључна разматрања, под насловом *Русофобија и Срби*, Мировић јасно и сведено презентује садржај ове књиге, износећи при томе још неке нове занимљиве информације.

Овај рад је примљен 18. септембра 2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. септембра 2018. године.